İç Kalıp Teknikli Cam Eserler ve Çanakkale Müzesi Örnekleri[1]

Emre TAŞTEMÜR[2]

Keywords: Core-Formed, Glass, Çanakkale Museum, Troas, Calvert Collection

The core-formed glass technique which was the earliest glass container production technique, constitutes the main subject of this study. In the first place, general information is given about the core-formed glass technique and later an assessment of the finds now in Çanakkale Museum, most of which has been found alongside with archaeological contexts, takes place in the article. This study aims to make a morphological classification of the finds from their appearances to their latest periods, and a series of principal discussions such as the origins and the home of the finds are being held in the paper. Furthermore, it is hoped that this study will give general and current information about the core-formed glass finds in Çanakkale Museum and make a general assessment of them mainly in the light of their parallels.

Anahtar Kelimeler: İç Kalıp, Cam, Çanakkale Müzesi, Troas, Calvert Koleksiyonu

Makalenin konusunu en erken cam kap yapım tekniği olan iç kalıp teknikli camlar oluşturmaktadır. Öncelikle iç kalıp teknikli camlar hakkında genel bilgi verilmiş daha sonra ise Çanakkale Müzesi'ndeki çoğu kontekst buluntu olan eserlerin bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada söz konusu eserler erken dönemlerden geç dönemlere kadar biçimsel olarak sınıflandırılmış ve bu kapların kökeni ve üretim merkezi olabilecek bölgelerden söz edilmiştir. Ayrıca çalışmada iç kalıp teknikli kaplar hakkında genel ve güncel bilgiler vermenin yanı sıra analojilerden yararlanarak Çanakkale Müzesi'nde sergilenen eserlerin bir değerlendirmesi yapılmıştır.

[1] Hakeme Gönderilme Tarihi: 08.04.2016; Kabul Tarihi: 17.05.2016

[2] Dr. Emre TAŞTEMÜR, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 1 Eylül Yerleşkesi, Uşak/TÜRKİYE, emre.tastemur@usak.edu.tr

Giriş

İnsanın doğası gereği her daim daha iyiye sahip olma isteği onu tüm zorluklara karşı, istediklerini elde etmek için bir mücadeleye girmesine yol açmıştır.[1] Bu unsurlar her dönem için arz ve talep dengelerini değiştirerek ticaretin sürekli devinimi sağlamıştır. Cam ise bu ticari olgunun bir maddesi olarak ilk defa denizaşırı bir yük gemisinde, "Uluburun Batığı" olarak adlandırılan gemi enkazında, yaklaşık olarak MÖ 2. Binin ortalarında karşımıza çıkmıştır (Oppenheim 1973: 259-266). Uluburun Batığı'ndan birkaç yüzyıl sonra ise "Gelidonya Batığı" camın denizaşırı ticarette ulaştığı noktayı kanıtlarcasına ortaya çıkarılmış buluntu grubu olarak yerini almıştır (Taştemür 2013: 113). Yine bu dönemde Tel el-Amarna'da bulunan arşiv yazıtları da Mısır, Mezopotamya, Anadolu arasındaki ticari ve kültürel ilişkileri göstermesi açısından oldukça önemli belgelerdir (Moran 1992: 77, 235, 293, 347, 352). Kültürlerarası etkileşimin arttığı ve harmanladığı Geç Tunç Çağı'nda (Childe 2006: 162) cam, ilk kez "kap" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemle birlikte cam ustaları, kapların biçimlendirilmesinde "iç kalıp" olarak adlandırılan tekniği kullanmaya başlamışlardır.

En erken iç kalıp teknikli cam kap Alalakh IV. (Tell Açana) tabakasında MÖ 16. yüzyılın başlarında ele geçmiştir (Barag 1985: 42, no.7, Fig.1.7, pl.1.7). Her ne kadar erken dönemlerde ortaya çıksa da iç kalıp tekniğiyle yapılmış cam kaplar ortaya çıkış sürecinden MÖ 6. yüzyıla kadar kontekstlerde çok sık karşılaşılmayan cam tiplerindendir[2]. MÖ 6. yüzyıl ile birlikte cam endüstrisi tekrar canlanır ve birçok mezar alanında karşımıza çıkmaya başlar[3] ve MS 1. yüzyılın başlarına kadar sevilen bir teknik olarak üretimi devam eder (Erten 1999: 173-174).

İç kalıp tekniğinin temel özelliği; kömür tozu, gübre ve kum gibi daha sonra yüksek ısıda kolaylıkla yok olabilen malzemelerden bir iç kalıbın hazırlanıp, camın bu iç kalıp üzerine sarılması ya da kalıbın eriyik cama daldırılıp daha sonrasında şekillendirilmesiyle oluşmaktadır. Biçimlendirilen formun üzerine eriyik halde renkli cam ipliklerinin yatay bir şekilde sarılıp, daha sonra istenilen bölümünün bastırılarak çekilmesi ile zikzak biçiminde dekor oluşması sağlanırdı[4]. Teknik olasılıkla daha önce uygulanan cam boncuk yapım tekniğinde kullanılan aletlerin geliştirilmesi ile oluşturulmuş olmalıdır. Çünkü cam ustalarının boncuk yapımı için eriyik haldeki camı aletle almayı bildikleri tekniksel anlamda bir gerçektir.

İç kalıplama tekniğiyle form olarak alabastron, amphoriskos, oinokhoe, aryballos, stamnos ve unguentarium gibi kaplar üretilmiştir. Dönemin modası olan ve etki alanı yaygın bu formlar cam ustalarının da repertuvarına girmiştir. Özellikle MÖ 6. yüzyılda iç kalıp tekniğiyle üretilen kaplara bakıldığında Yunan seramiğinin bazı formlarının[5] etkisinde kaldığını görmekteyiz (Grossmann 2002: 7; Stern 1977: 13). Alabastron formunda olduğu gibi bazen de Mısır etkili formlar yapılmıştır (Moore – Philippides 1986: plate.88, no: 1257, 48).

İç kalıp tekniğiyle yapılan formlar merhemlerin, kokulu yağların ya da parfümlerin saklanması amacıyla kullanılmaktaydı[6]. Parfüm satıcıları özellikle değişmeyen ve belirli ölçülere sahip kaplar satın almaktaydılar. Ancak bu ölçü sistemleri bölgesel olarak farklılık göstermekteydi. Ege Bölgesi'nde Attika ölçüleri temel alınırken Fenikeliler ise Mezopotamya ölçülerini kullanmaktaydı. Kap formları Geç Arkaik ve Klasik Dönem'de belirli standartlarda özel ölçülerle üretilirken Geç Hellenistik Dönem'de birbirinden daha farklı boyutlarda ölçüler kullanılmıştır. Örneğin, Harden'in Akdeniz Grubu 1.1'deki formu 90 ml[7] ölçülerine sahip iken, Harden'in Akdeniz Grubu 3.18'deki alabastron formu 24 ml[8] ölçülerinde olabilmekteydi (Verhelst – Cosyns – Nys: 2015).

İç Kalıp Tekniğiyle Yapılmış Camların Tarihlendirilmesi

İç kalıp tekniğiyle ilgili tipolojik kronolojiyi ilk defa 1940 yılında Fossing yapmıştır. Fossing'in eseri (Fossing 1940) 1981 yılındaki Harden'ın çalışmasına (Harden 1981) kadar öncü bir çalışma olarak kullanılmıştır. Harden bu çalışmayı geliştirerek, Fossing'in fark edemediği Mezopotomya I. Grubu'nu da yaptığı sınıflandırmaya eklemiştir.

Harden'in iç kalıp tekniğiyle ilgili sınıflandırması şöyledir:

I. Mezopotamya Grubu: MÖ 7. yüzyıl ile Erken 6. yüzyıl.

II. 1/Akdeniz Grubu: MÖ 6. yüzyılın ortaları ile Erken 4. yüzyıl.

[1] Müze malzemesini çalışmama izin veren Çanakkale Arkeoloji Müzesi Müdürü Nurten SEVİNÇ ile yardımcı olan uzmanlar Özgür ÇAVGA ve Musa TOMBUL'a çizimler için Natalia ARAKELOVA'ya teşekkürlerimi sunarım. Makale konusu eserlerin fotoğrafları ve düzeltmeleri metin yazarına aittir.

[2] Özellikle MÖ 12. yüzyıl ile 8. yüzyıllar arasında tüm eserlerde olduğu gibi camda da duraklama görülmektedir.

[3] MÖ 612'de Asur İmparatorlugu'nun tarih sahnesinden silinmesinden sonra Mezopotamya'daki cam üretimi liderliği Mısır'a geçmiştir. Mısırlılar iç kalıp tekniğinde, kabın zemininde mavi rengi; dekor renginde ise, sarı, beyaz, yeşil, kırmızıyı tercih etmişlerdi, Schlosser: 1977: 13.

[4] Bu konudaki öncü çalışmalar; P. Fossing "Glass Vessels Before Glass-Blowing", Copenhagen, 1940; M. C. McClellan, "Core-Formed Glass From Dated Contexts", Doktora tezi, University of Pennsylvania, 1984; D.B. Harden, "Catalogue of Greek and Roman Glass in British Museum - Volume I", Londra, İngiltere, 1981 ve D.F. Grose, "Early Ancient Glass - The Toledo Museum of Art", New York, 1989; E.M. Stern, B. Schlick-Nolte'un, "Early Glass of the Ancient World - Ernesto Wolf Collection", Hatje 1994;. A. L. Oppenheim-R. H. Brill-D. Barag- A. Von Saldern, Glass and Glassmaking in Ancient Mesopotamia, Corning Museum of Glass, Monograph 3. New York 1970, Mezopotamya iç kalıp teknikli camları ile Asur, Babil ve Mezopotamya dışı eserler anlatılmıştır. İlk olarak daha küçük boyutlu objelerde tecrübe edilen iç kalıp tekniği zamanla kap formlarında da uygulanmaya başlamış olmalıdır. Neticede, erken dönem cam objeler; küçük boyutlu, opak, basit işçilikli, dinsel amaçlarla kullanılan; boncuk, pendant ve amulet tarzı küçük objelerdir. Her ne kadar bazı arkeolojik kayıtlarda bazı opak ve iç kalıp teknikli camlar taş, frit, fayans gibi malzemelerle karıştırılıyor olsa, özellikle ele geçen boncuklar Anadolu'da tekniğin köklerini göstermesi bakımından önemlidir, Çakmaklı 2012: 30.

[5] MÖ 6. yüzyıl örneklerinde Korinth *amphoriskos*ları benzeri olarak üretilmişlerdir.

[6] Plinius, parfüm yapımında en çok mercan köşk, safran, kına, nane, süsen gibi bitkilerden yararlanıldığını belirtmektedir. Plinius 13.1-25.

[7] 20 kochliaria – κοχλιάριον, 2 kyathoi - κύαθος yaklaşık 4.5 ml ve 20 kaşık, 2 kepçe.

[8] 5 kochliaria, κοχλιάριον, 5 kaşık ya da konchē –κόγχη, 1 deniz kabuğu ölçeği.

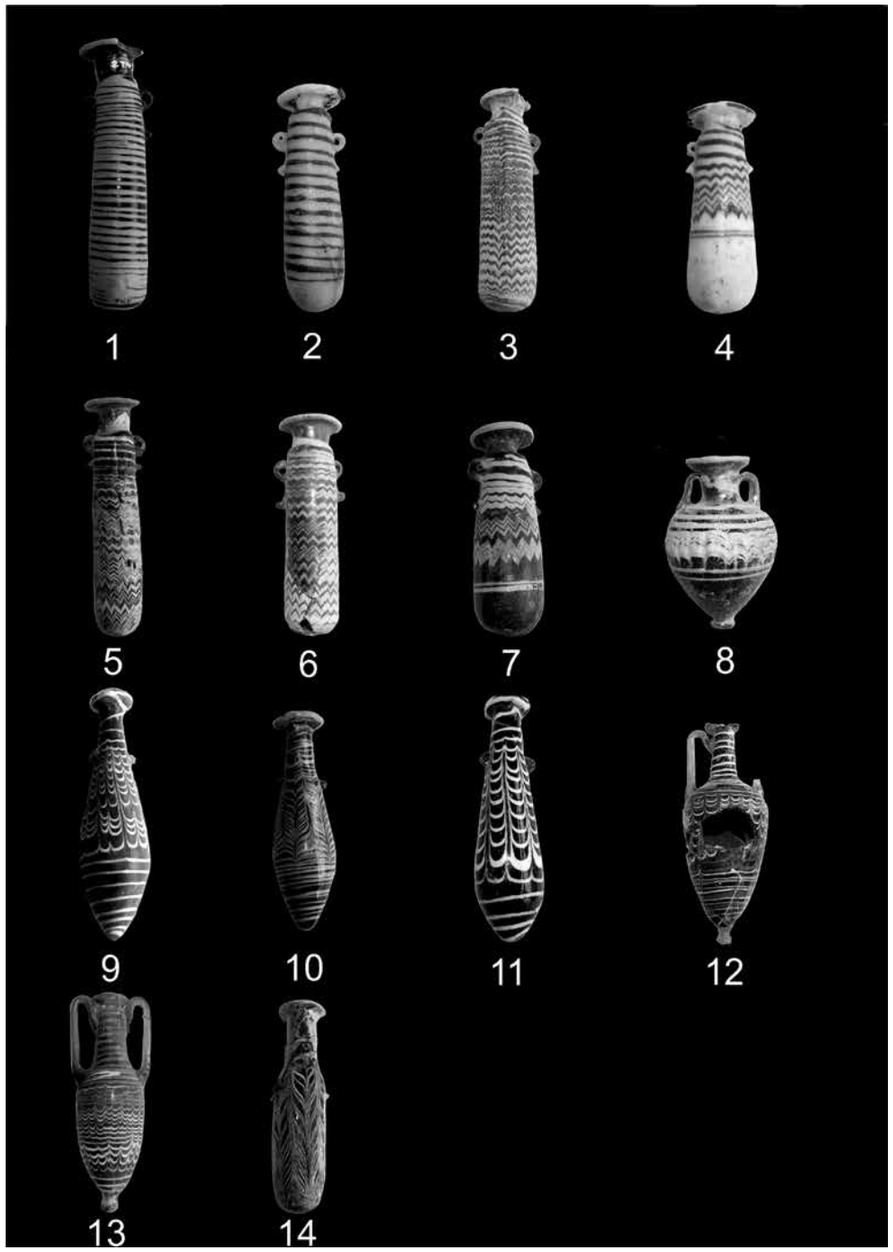

Fig.1 *Calvert Koleksiyonu'ndan alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.2 *Calvert Koleksiyonu'ndan alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.3 *Calvert Koleksiyonu'ndan alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.4 *Calvert Koleksiyonu'ndan alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.5 *Assos Nekropolü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.6 *Assos Nekropolü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.7 *Tenedos Nekropolü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.8 *Tenedos Nekropolü'nden amphoriskos (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*

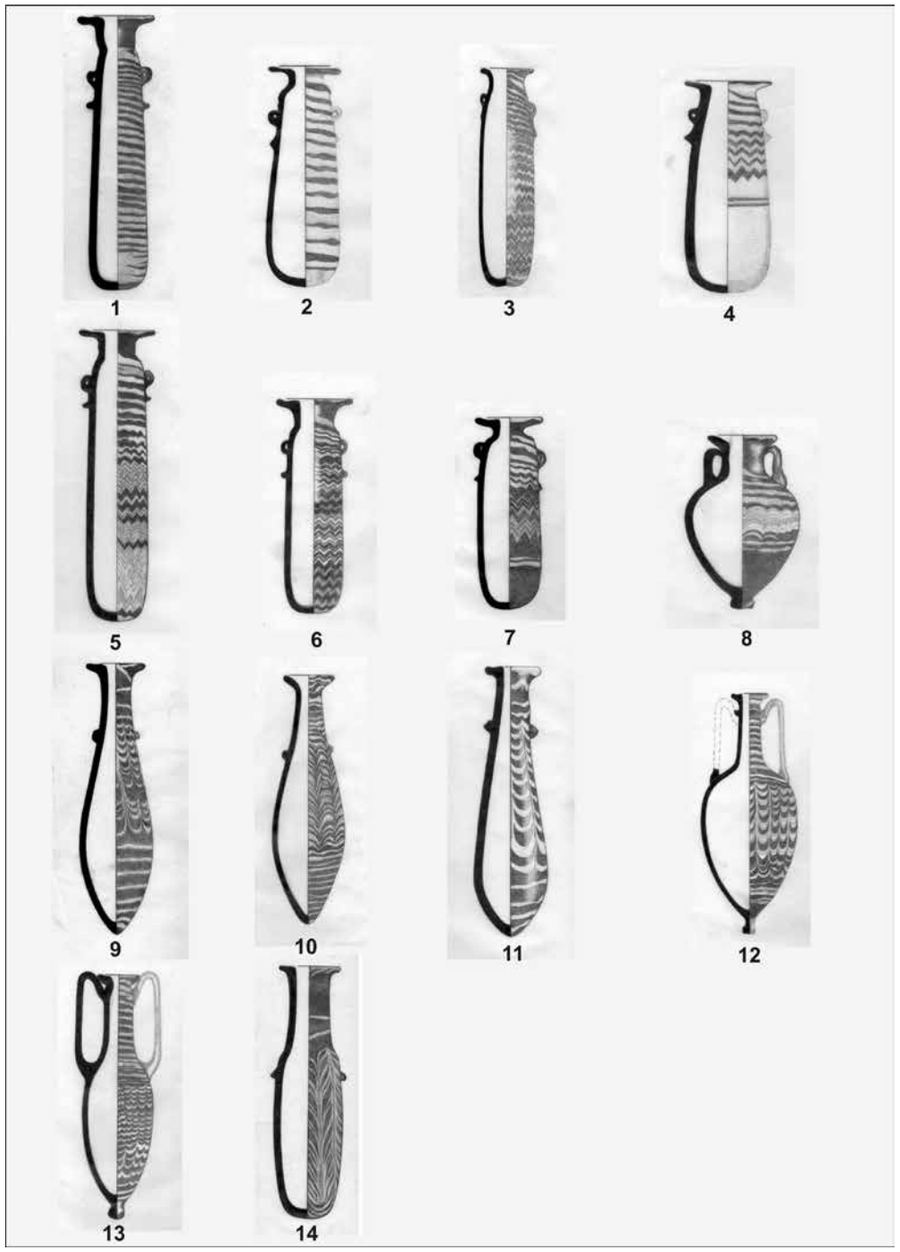

Fig.9 *Çanakkale-Merkez, Elmacık Köyü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.10 *Dardanos Tümülüsü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.11 *Dardanos Tümülüsü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.12 *Dardanos Tümülüsü'nden amphoriskos (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.13 *Dardanos Tümülüsü'nden amphoriskos (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.14 *Tenedos Nekropolü'nden alabastron (Fotoğraf: E. TAŞTEMÜR,* ***Çizim:*** *N. ARAKELOVA).*
Fig.15: *Çanakkale Arkeoloji Müzesi'ndeki eserlerin buluntu yerlerini tarihsel açıdan gösteren harita. (http://imperium.ahlfeldt.se/places/21274.html)*

III. 2/Akdeniz Grubu: MÖ 4. yüzyıl ile Erken 3. yüzyıl.

IV. 3/Akdeniz Grubu: MÖ 3. yüzyıl ile Geç 1. yüzyıl.

V. İtalyan Grubu: MÖ Geç 7. yüzyıl ile Erken 4 yüzyıl (Harden 1981: 31-51).

Daha sonraki yıllarda ise bu sınıflandırmalara çeşitli araştırmacılar tarafından katkılar yapılmıştır. McClellan'in 1985 yılında yaptığı doktora tezinde o zamana kadar yayınlanmış kontekst buluntular doğrultusunda sınıflandırmalar yapmıştır. Bu çalışmada kontekst buluntuları dört gruba ayırmıştır (McClellan 1984). Aynı zamanda çalışmasına aynı yıl yayınlanan Barag'ın Mezopotamya eserlerini de eklemiştir (Barag 1985: 54-55, Fig.1, pl.7-11). McClellan'ın sınıflandırması aşağıdaki gibidir:

1. Grup: MÖ 8. yüzyıldan, MÖ 6. yüzyılın ortaları

2. Grup: MÖ 6. yüzyılın ortalarından MÖ 5. yüzyıla

3. Grup: MÖ 4. yüzyıldan Erken MÖ 3. yüzyıla

4. Grup: MÖ 3. yüzyıldan MÖ 1. yüzyıla tarihlendirmektedir (McClellan 1984).

Grose ise Toledo Museum'daki eserleri dikkate alarak yaptığı sınıflandırmada iç kalıp teknikli formları üç ana gruba ayrılmıştır (Grose 1989).

Akdeniz Grup I. (MÖ Geç 6. yüzyıldan Erken 4. yüzyıla) Birinci grupta çeşitli formlarda alabastron, amphoriskos, ve aryballos yer alır.

Akdeniz Grup II. (MÖ 4. yüzyılın ortalarından Geç 3. yüzyıl) İkinci grupta aynı formların farklı profillerde devam ettiği ve aryballosların, "mercimek biçimli" olarak tanımlanan gövde kısmının daha basık olduğu formlara dönüştüğü dikkat çekmektedir.

Akdeniz Grup III. (MÖ 2. yüzyılın ortalarından MS 1. yüzyılın ilk onluğu) Üçüncü grupta ise sadece alabastron ve oinokhoeler yer almaktadır (Grose 1989: 130-131).

Araştırmacılar tekniğin sınıflandırmasında çeşitli tipolojik özellikleri dikkate alarak tarihlendirmeler yapmışlardır. Bu tarihlendirmelerde, Mezopotamya grubunu Harden, MÖ 8. yüzyıldan başlatırken McClellan ise MÖ 7. yüzyıldan itibaren başlatmıştır. Akdeniz Grubu I ise Harden ve McClellan tarafından MÖ 6. yüzyılın ortalarına tarihlendirilirken Grose, MÖ Geç 6. yüzyıla tarihlendirmektedir. Grup III'ün başlangıç tarihi üzerine ise farklı yorumlar bulunmaktadır. Fossing ve Harden bu grubun MÖ 3. yüzyılda başladığını, McClellan ise grubun iki bölüme ayrıldığını, birinci bölümün MÖ 250 ile 150 arasında ikinci bölümün ise 150 yılından MÖ 1. yüzyılın sonuna kadar sürdüğünü belirtmiştir. Grose ve Stern ile Schlick-Nolte ise Grup III'ün MÖ 2. yüzyılın ortasında başladığını belirtmektedirler. Tekniğin tarihlendirme anlamında tartışılan noktalarının dışında MS 1. yüzyılın ilk onluklarına kadar kullanılmaya devam ettiğini kontekstlerden bilmekteyiz (Jackson – Tal 2004: 13).

Tekniğin Görüldüğü Merkezler

İç kalıp tekniği ile yapılmış eserlerin en erken olarak Mezopotamya ve Mısır'da üretildiği bilinmesiyle birlikte en erken kap parçası Alalakh (Tell Atchana) günümüz ismiyle Antakya'da

ele geçmiştir[9]. Bunun yanı sıra arkeolojik kanıtlar MÖ 15. yüzyılın ikinci yarısında Hurri-Mitanni'de; Tell al Rimah, Niniveh, Nuzi, Tell el Fakhar (Tell Brak), Chagar Bazar gibi merkezlerde cam endüstrisinin varlığını işaret etmektedir (Erten 2002: 1). Ancak II. binyılın sonlarındaki kitlesel hareketlilikten kaynaklanan göçler sonucunda cam endüstrisini elinde tutan bu merkezler derin yaralar almıştır. Böylece MÖ 9. yüzyıla kadar duraklama dönemine giren cam endüstrisi bu dönemle birlikte mobilyalarda kakma olarak tekrar görülmeye başlamıştır. MÖ 8. yüzyılda ise ilk kez Geç Tunç Çağı'nda üretilen iç kalıp teknikli kaplar tekrar ortaya çıkar ve özellikle MÖ 6 yüzyıl ve sonrasında Akdeniz ve Karadeniz kıyı şeridi, Kıta Yunanistan, Anadolu, Trakya'daki nekropol alanlarında sıkça karşılaştığımız eser grupları olarak yer alır. Bu dönemlerde iç kalıp teknikli kapların yaygın hale gelmesinde Akdeniz'in Doğu'sundan Batı'sına göç eden cam ustalarının payının olduğu hatta bu ustaların Rhodos'ta cam endüstrisinin temellerini attığı düşünülmektedir (Erten 2002: 1). Arkaik ve Klasik Dönemler boyunca Fenike kıyıları, Rhodos, Kıbrıs, Güney İtalya ve İskenderiye iç kalıp teknikli camların üretim merkezleri olarak görülmektedir (Grose 1989: 50).

Rhodos'un cam kap üretimde başı çektiği ve MÖ 6. yüzyıldan MÖ 1. yüzyıla kadar Akdeniz I, II, III tipolojisinde üretimi yaptığı arkeolojik verilerle kanıtlanmıştır[10]. Ayrıca Rhodos'un Kamiros Şehri'nin batısında Fikellura Nekropolü'nde yapılan kazılarda neredeyse iki mezardan birinde iç kalıp tekniğiyle üretilmiş kaplar ele geçmiştir (Shortland 2009: 959-960). Rhodos'da üretimin varlığına ilişkin veriler kimyasal analizlerle de desteklemektedir (Oikonomou – Triantafyllidis – Beltsios – Zacharias – Karakassides 2008: 768, 771). Rhodos Adası'nın Kameiros yerleşiminin kuzey bölgesinde ele geçen camlar üzerine yapılan analizlerde camları külçeler halinde Doğu Akdeniz'den ithal ettikleri sonra da işledikleri anlaşılmıştır[11].

Rhodos'un dışında MÖ 5. ve 4. yüzyıllar arasında Kıta Yunanistan'da da iç kalıp teknikli cam kaplar oldukça yaygın olarak görülmektedir. Stern, linguistik açıdan "Lithinos" sözcüğünün renkli camları anlatmak için Klasik Dönem'de Kıta Yunanistan'da kullanılan bir kelime olduğunu belirtmektedir (Stern 1999: 20-36). Anadolu'da ise çeşitli kazılardan[12] ve

[9] MÖ 1595'e tarihlenen VI. tabakada ortaya çıkarılmıştır.

[10] Rhodos, Ialyssos-Daphne'de açığa çıkarılan mezarda kontekstinde MÖ 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen, iç kalıp teknikli cam kaplar ortaya çıkarılmıştır. Bu eser grubu Rhodos'ta erken dönem cam üretiminin kanıtlarını oluşturmaktadır, Triantafyllidis 1998: 30.

[11] MÖ 7. yüzyıldan sonra Rhodos camlarında iki bileşen ön plana çıkmaktadır. Bunlar Potasyum Oksit (K_2O) ve Alüminyum Oksit (Al_2O_3)'dir. Potasyum Oksit oranları diğer bölgelerdeki camlara göre ortalama % 2.05 ile düşük seviyelerde görülmektedir Hellenistik Dönem camları ile yapılan analizlerde ise quartz ve mineral natronlarıyla yapılmış temel bilişimi kireç, silisyum ve sodadan oluşan camlarda, diğer cam üreten merkezlere göre düşük magnezyum ve potasyum görülmektedir. Bu durum da Rhodos'da cam işlemeciliğin yanı sıra cam yapımcılığının da olabileceğini işaret etmektedir, Oikonomou – Triantafyllidis – Beltsios – Zacharias – Karakassides 2008: 768-771; Rehren – Spence – Triantafyllidis 2003: 41.

12 Stratonikeia'da 1986 yılında rastlantı sonucu bir yol kazısı sırasında açılan bir mezarda bulunan amphoriskos, analojilerinden yola çıkarak Doğu Akdeniz üretimi olup MÖ 2.-1. yüzyıllarda Anadolu'nun güney kıyılarına getirilmiş olmalıdır. Köyceğiz'de de Hellenistik Dönem'e ait aryballos bulunmuştur, Özet

müzelerden[13] iç kalıp tekniği ile yapılmış eserlerle karşılaşmaktayız. Her ne kadar yayınlanmış örnekler çok az ise de Anadolu'daki müzelerde bu teknikle yapılmış çok sayıda eser vitrinlerde sergilenmektedir[14].

MÖ Geç 6. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasında Kuzey İtalya Etrüsk yerleşimlerinde Adria, Felsina ve Spina Fenike yerleşimlerinden Sicilya-Mozia Adası, Makedonya'da Pydna yerleşimlerinde iç kalıp teknikli kaplar yoğun bir buluntu grubunu oluşturmaktadır (Blomme – Elsen – Brems – Shortland – Dotsika 2016: 3).

Bu bölgelerin dışında Gürcistan'ın Pichvnari Nekropolü'nde 27 adet iç kalıp teknikli kap gün ışığına çıkarılmıştır. Kapların stilistik özelliklerine bakıldığında sadece bir tanesi hariç Akdeniz, özellikle Rhodos'daki kaplarla benzerlikler teşkil ettiği görülmektedir. Ancak yapılan kimyasal analizlerde camın içeriğinde iki farklı bölgenin cam tariflerine rastlanmıştır. *İlki* natron olarak adlandırılan ve Doğu Akdeniz cam endüstrisinde sıkça karşılaşılan bir madde iken diğeri bitkilerin külünden elde edilen ve Mezopotamya ve Orta Asya B*ölgelerinde sıkça rastlanan bir maddedir* (Shortland – Schroeder 2009: 961-962).

Çanakkale Müzesi İç Kalıp Teknikli Eserleri

Çanakkale Müzesi'nde sergilenmekte olan cam eserler antik dönemde Troas olarak adlandırılan bölgenin sınırları içerisinde ortaya çıkarılan eserlerdir. Troas Bölgesi etnik ya da siyasi anlamda bir birliğin ismi olmaktan çok, adını Troia Kenti'nden almıştır. Günümüzde Çanakkale (Biga) Yarımadası adını taşıyan bölge doğuda Mysia, batı ve güneyde Ege Denizi, kuzeyde Hellespontos (Çanakkale Boğazı) ve Propontis (Marmara Denizi) ile çevrelenmektedir (Sevin 2001: 58). Bölgenin yerleşimi Neolitik dönemlerde başlamış ve Bronz Çağı sonlarına kadar kesintisiz devam etmiştir. MÖ 950'lerden itibaren yerleşim kesintiye

1998: 18 Ephesos yakınlarında Ab-1 Hayat yöresinde 1982 yılında köylülerin açmış olduğu bir mezarda pişmiş toprak figürinle birlikte bir cam oinokhoe ele geçmiştir. Bu eser paralel örnekleri doğrultusunda MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir, Özyiğit 1992: 91-94. 2003 yılı, Elaiussa Sebaste kazılarında bir oda mezarından MS 1. yüzyılın ilk onluğuna tarihlendirilen iki adet amphoriskos ele geçmiştir, Gençler 2009: 21-22. Klaros kazılarından da iç kalıp teknikli alabastron ve amphoriskos parçaları ele geçmiştir. Bunlardan alabastron olasılıkla Harden Grup 1'e tarihlendirilmektedir. amphoriskos ise küçük bir parça olduğundan tarihlendirme yapılması güçtür, Taştemür 2007: 53-55, Fig. no:73-74. Ayrıca Myrina'dan, Hellenistik Dönem'e tarihlenen iğ biçimli bir alabastron bilinmektedir, Atik 2004: 27, Res. I-20.

13 Mersin Müzesi'nde sergilenmekte olan MÖ 4. yüzyılın ortaları ile MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlenmekte olan *oinokhoe*, Tarsus Müzesi'nde bulunan *amphoriskos* ve Adana Müzesi'nde MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bir *oinokhoe*, yine MÖ 5 yüzyıla tarihlenen *alabastron* gösterilebilir, Erten 1999: 175. Ayrıca Gordion Müzesi'nde sergilenmekte olan MÖ 6. yüzyıl ile 5. yüzyıl arasına tarihlenen iç kalıp tekniğinde yapılmış bir *alabastron* da bulunmaktadır, Sams – Temizsoy 2002: 7. Afyon Müzesi'nde de MÖ 6. ve 5 yüzyıla tarihlenen *amphoriskos*, *alabastron*, *oinokhoe* formlarında camlar sergilenmektedir, Lightfoot 1989: 71-72. Ayrıca Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde boyun kısmı kırık MÖ 6. yüzyılın sonu ile MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlenen *amphoriskos* bulunmaktadır, Özet 1987: 591. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan iç kalıp tekniğindeki Anadolu kaynaklı eserleri tanıtan makale de Müze çalışmalarında önemli bir kaynaktır, Atik 1990: 105-106.

14 Antalya, Bergama, Bodrum, Fethiye, Muğla, Edirne, Elazığ gibi daha birçok müzede de yayınlanmamış eserler sergilenmektedir.

uğramış, Arkaik Dönem'le birlikte ise tekrar bir hareketlenme olmuştur. Özellikle MÖ 7. ve 6. yüzyılda Troas Bölgesi'nde birçok kentin kurulduğu yüzey buluntularından anlaşılmaktadır (Polat 2010: 1-17). MÖ 680 ile birlikte Miletos bölgede kolonileşmeye başlamış ve Pers egemenliğine kadar hâkimiyetini sürdürmüştür. MÖ 334'deki Granikos Savaşı ile bölgede Pers egemenliği sona ermiş ve sonrasında Büyük İskender'in toprakları arasına girmiştir (Strabon XIII. 1, 26). Daha sonları Büyük İskender'in komutanlarının egemenliği altına giren Troas Bölgesi MÖ 236 yılında Bergama Krallığı'nın yönetimine geçer bundan sonra ise MÖ 133'te III. Attalos'un vasiyetnamesi ile Roma İmparatorluğu sınırlarına katılmış olur (Sevin 2001: 60-66). Strabon, Troas Bölgesi'nin önemini vurgulamak amacıyla, "Her ne kadar harabe halinde terk edilmiş ise de sahip olduğu ün yazarları kendinden uzun uzun söz etmeye zorlar" demiştir (Strabon XIII. 1.1). Troas Bölgesi dönemler boyunca Anadolu, Ege ve Avrupa arasındaki ticari bağların geçiş noktasında yer almış ve bu ticari hareketin bir sonucu olarak da iç kalıp teknikli camlar Troas Bölgesi'ndeki birçok alanda ele geçmiştir.

Makale konusunu içeren çalışmada Calvert Koleksiyonu, Dardanos Tümülüsü, Assos Nekropolü, Tenedos Nekropolü'ndeki iç kalıp teknikli cam eserler incelenmiştir. Çalışmada yer alan eserler Harden'in sınıflandırmasına göre kronolojik olarak iki gruba ayrılmış[15] ve kendi içinde de biçimsel olarak sınıflandırılmıştır. Bu şekilde bir gruplandırma yapılıp mezar kontekstleri olarak sınıflandırma yapılmamasındaki amaç tekniğin görsel gelişiminin gözler önüne serilmesi ve tekrardan kaçınmaktır. Ayrıca buluntu alanları ile ilgili detaylı bilgiler dipnotlarda verilmiş, kapların ele geçtiği mezar kontekstlerindeki diğer eserler kazıyı yapanlar tarafından ya da herhangi bir yayında geçiyorsa da belirtilmiştir.

Akdeniz Grubu I. (MÖ 6. yüzyılın ortaları ile Erken 4. yüzyıl)

Çanakkale Müzesi'nde erken dönemlere ait yedi alabastron ve bir amphoriskos bulunmaktadır. Bunlardan dört adeti Calvert Koleksiyonu'ndan, iki adeti Assos Nekropolü'nden, iki adeti Tenedos Nekropolü'nden gelmektedir.

Çanakkale Müzesi'nde sergilenen eserler arasında Calvert Koleksiyonu'ndan[16] bağış yoluyla elde edilmiş önce İstanbul Arkeoloji Müzeleri daha sonra ise Çanakkale Arkeoloji Müzesi envanterine kaydedilmiş olan dört adet alabastron bulunmaktadır. Calvert Koleksiyonu'nda bulunan alabastronlar arasında Thymbra Kenti'nin nekropolünden ele

15 Bkz. "İç Kalıp Tekniğiyle Yapılmış Camların Tarihlendirilmesi".

16 Frank Calvert, Troas Bölgesi'nde İngiliz ve Amerikan diplomatı olarak çalışmış ancak bölgede kaldığı yaklaşık olarak 60 yıllık bir süreyi de arkeolojik araştırmalara adamıştır. Yaşadığı sürece birçok arkeolojik alanı lokalize etmiş ve 30'un üzerinde de kazı yapmıştır, Allen 1995: 379. Calvert'in kazı yaptığı alanlar arasında Çiftlik, Ballıdağ, Larisa, Neandreia, Skepsis, Tavolia, Ophryneion, Kebrene, Dardanos, Abydos, Rhoiteion, Sigeion, Akhilleion, Aleksandreia Troas, Hanay Tepe, Birytis, Sestos, Gavur Hisar, Adagelisi, Karatepe, Çamlıca, Dümrek, Eski Hisarlık, Kangırlı, Ovacık ve Mersin Çesme, bulunmaktadır, Polat 2010: 18. Calvert'ın kazılar sonucunda bulduğu buluntular British Museum, Worchester Art Museum ve Çanakkale Müzesi-Calvert Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Allen 1995: 379.

geçtiği belirtilen iki alabastron bulunmaktadır (Atik 2004: 38, Res.I-17). Thymbra şu ana dek yanlış anlaşılmalar sonucu bir kent olarak kabul edilmiş ve Calvert Çiftliği üzerine lokalize edilmiştir. Ancak son yapılan çalışmalar yerleşimin lokalizasyonunun belirtilen yer olmadığını göstermiştir. Son yıllardaki çalışmalarla Calvert Çiftliği üzerindeki yerleşimin Kokkylion Antik Kenti olabileceği ağırlık kazanmıştır. Ayrıca Calvert Çiftliği sınırlarında yer alan nekropolden gelen eserler arasında çok sayıda iç kalıp teknikli amphoriskos[17], aryballos ve alabastronlara rastlandığı Thiersch'in notlarından bilinmektedir (Polat 2010: 136-139, 142, 174-175). Bu nedenle kesin olmasa da iç kalıp teknikli kapların olasılıkla Kokkylion Kenti'nin nekropol alanından geldiğini şu andaki bilgilerimiz doğrultusunda söyleyebilmemiz mümkündür.

Calvert Koleksiyonu'ndaki eserlerin hepsi alabastron formunda olup, farklı dekorlara sahiptir. İlk eser Harden'in Akdeniz Grup 1, Form 3 olarak tanımladığı form grubuna ait eserdir (Fig.1.1-Fig.2.1). (Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 58, Plate XIX, No:131) Bu gruptaki diğer alabastron örneklerine göre daha uzun boyunlu ve silindirik gövdelidir. Ayrıca farklı renkle oluşturulan helezonik dekor dönemin özelliği olan zikzak olarak değil düz olarak bırakılmıştır. Dekor olarak aynı özelliklere sahip alabastron Rhodos-Kamiros'daki Fikellura Nekropolü'nde MÖ 450-425 arasına tarihlenen kontekstlerden ele geçmiştir (Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 58, Plate XIX, No:131).

Calvert Koleksiyonu'ndaki diğer alabastron Harden'in Akdeniz Grup 1, Form 3 olarak sınıflandırılsa da bir önceki esere göre daha kısa boyunlu ve oval gövdelidir. (Fig.1.2-Fig.2.2) Fig.1.1-Fig.2.1'deki eser gibi dekoru düz bırakılmıştır. Bir önceki alabastron gibi benzeri Rhodos-Kamiros'daki Fikellura Nekropolü'nde ele geçmiştir (Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 58, Plate XIX, No:139). Grose, Düsseldorf, Kunst Museum'da sergilenmekte olan ve Calvert Koleksiyonu'ndaki eserin paralelini Akdeniz Grup I-1:A olarak adlandırdığı opak beyaz gövdeli, eflatun renk dekorlu grupta sınıflandırmıştır (Grose 1989: Class 1:A, 110-112, Fig.60). Cam kap analojilerinden yola çıkarak olasılıkla Rhodos üretimi olup MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında ithal edilmiş olmalıdır (Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 58, Plate XIX, No:139).

Calvert Koleksiyonu'ndaki üçüncü eser iki alabastrona göre zikzak bezemeli olmasından dolayı dekor açısından daha farklıdır (Fig.1.3-Fig.2.3). Hayes, Ontario Müzesi'ndeki benzer alabastronları MÖ 5. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirmiştir. Ayrıca bu tip için kırmızımsı renkli zeminin gövdede yaygın olarak kullanıldığını belirtmektedir (Hayes 1975: 187, Plate 1, 9-10, No:7). İzmir Arkeoloji Müze'sinde aynı ölçülere sahip benzer bir örnek bilinmektedir (Dedeoğlu 1993: 39). Bunların yanı sıra başka bir benzeri Yunan adalarından, Alinda adasında bir mezarda bulunmuş[18] ve aynı mezardaki seramik buluntular

[17] Calvert, Hanay Tepe yakınlarında bir Tümülüs mezar açığa çıkartmıştır. Buluntuları arasında Arkaik kuşlu kase ve cam *amphorikosun* da yer aldığı tümülüsü kısa bir makale olarak yayınlamıştır, Calvert 1859: 1-6.

[18] Şu anda Leros Archaeological Museum'da sergilenmektedir.

ışığında MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir (Triantafyllidis 2013: 228, Fig.3). Bu tarih Calvert Koleksiyonu'ndaki eser içinde uygun bir tarih aralığıdır.

Calvert Koleksiyonu'ndaki son alabastron opak beyaz zemin üzerinde eflatun renk dekorludur (Fig.1.4-Fig.2.4). Grose, opak beyaz zeminli eflatun dekorlu benzer örneklerin Doğu Akdeniz olasılıkla Rhodos üretimi olduğunu ve MÖ Geç 6. yüzyıl ile 5. yüzyıl içlerine kadar görüldüğünden söz etmektedir (Grose 1989: Grup I, 96, no:68). Ayrıca 1960 yılında Akurgal tarafından yapılan Pitane-Çandarlı Nekropolü kazılarında ortaya çıkarılan iç kalıp teknikli kapların arasında benzer formda alabastron ele geçmiştir. Açığa çıkarılan cam kaplar tarihlendirilebilen diğer eserlerle birlikte kazıyı yapanlar tarafından MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 5. yüzyılın ortalarına tarihlendirmektedirler (Atik 1990: 22, Res.17-4) McClellan'nin Tip II.A olarak belirttiği ve beyaz zemin üzerine eflatun renkli dekorlu, disk şeklinde ağızlı alabastronlar sınıfına dahil edilen eser MÖ 5. yüzyıla tarihlenen Cumae mezar kontekstlerinde benzerlerine rastlanmaktadır (McClellan 1984: 176, 387, Tip II.A.iv, 19). Harden, British Museum envanterine kayıtlı opak beyaz zemin üzerine eflatun renkli dekorlu alabastronların Rhodos, Fikellura Nekropolü'nden geldiğini ve kontekstteki diğer malzemeler ile birlikte 475-450 yılları arasına tarihlendirilebileceğini belirtmiştir. Calvert Koleksiyonu'ndaki eser olasılıkla Rhodos'dan ithal edilmiş olup MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir (Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 62,63, Plate XIII, No:85, 90).

Assos Nekropolü'nden[19] 1989 yılındaki kazılardan ele geçmiş olan iki alabastron bulunmaktadır. Bunlardan ilki (Fig.1.5-Fig.2.5) form açısından Calvert Koleksiyonu'ndaki esere oldukça benzerdir (Fig.1.1-Fig.2.1). Eser, Hayes'in MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirdiği alabastron sınıfına da form ve dekor açısından benzemektedir (Hayes 1975: 187, Plate 1, 10, No:7). Bischop eseri mezardaki kontekstleri arasındaki kırmızı figürlü lekythos'dan dolayı MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir (Bischop 1990: 139-146)[20]. Assos kazılarında ele geçen diğer bir alabastron ise bir önceki esere göre daha küçük boyutlardadır (Fig.1.6-Fig.2.6). Gryneion Nekropolü'nde bulunan bir başka alabastron form, dekor ve ölçü açısından Assos Nekropolü'nde ele geçen cam ile paralellik göstermektedir. Her ikisi de kahverengi zemine sahiptir ancak dekorda küçük bir fark bulunmaktadır. Assos kabı, beyaz ve mavi cam ipliğinden yapılmış dekor bulunmaktayken Gryneion ise

[19] Assos Antik Kenti günümüzde Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi, Behram Köy'de bulunmaktadır. Assos'un Arkaik ve Klasik Dönemlerini Batı Kapısı Nekropolisi ve Athena Tapınağı kazılarından bilmekteyiz, Polat 2010: 434. Assos'da ilk kazılar Amerikalı Bacon ve Clarke tarafından 1881 yılında yapılmıştır. Athena Tapınağı, Batı Kapısı Nekropolisi'nde yürütülen kazılarda mimari çizimler yapılmış, topografik olarak alanın planı çıkarılmıştır, Clarke, J. T. – H. Bacon – R. Koldewey 1902. Yaklaşık olarak 100 yıl sonra Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığında bir heyet ile 1981 yılında tekrar kazılar başlatılmış, Serdaroğlu 1983, Serdaroğlu 1992a, Serdaroğlu 1992b, Serdaroğlu 1993 ve söz konusu eserler 1989 yılında nekropol alanındaki bir mezardan ele geçmiştir, Bischop 1990: 139-146. 2005 yılına kadar süren bu çalışmalar Sedaroğlu'nun vefatından sonra Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nurettin Arslan tarafından devam ettirilmektedir, Arslan 2007, Arslan 2010, Arslan 2011.

[20] Ayrıca Assos Nekropolü'nde 2008 kazılarında MÖ 470-450 yılları arasına tarihlenen Attika Kırmızı Figürlü lekythos'la birlikte aynı tip de *amphoriskoslar* ele geçmiştir, Bischop 1990: 142, no.9, Tafel.19, 3.

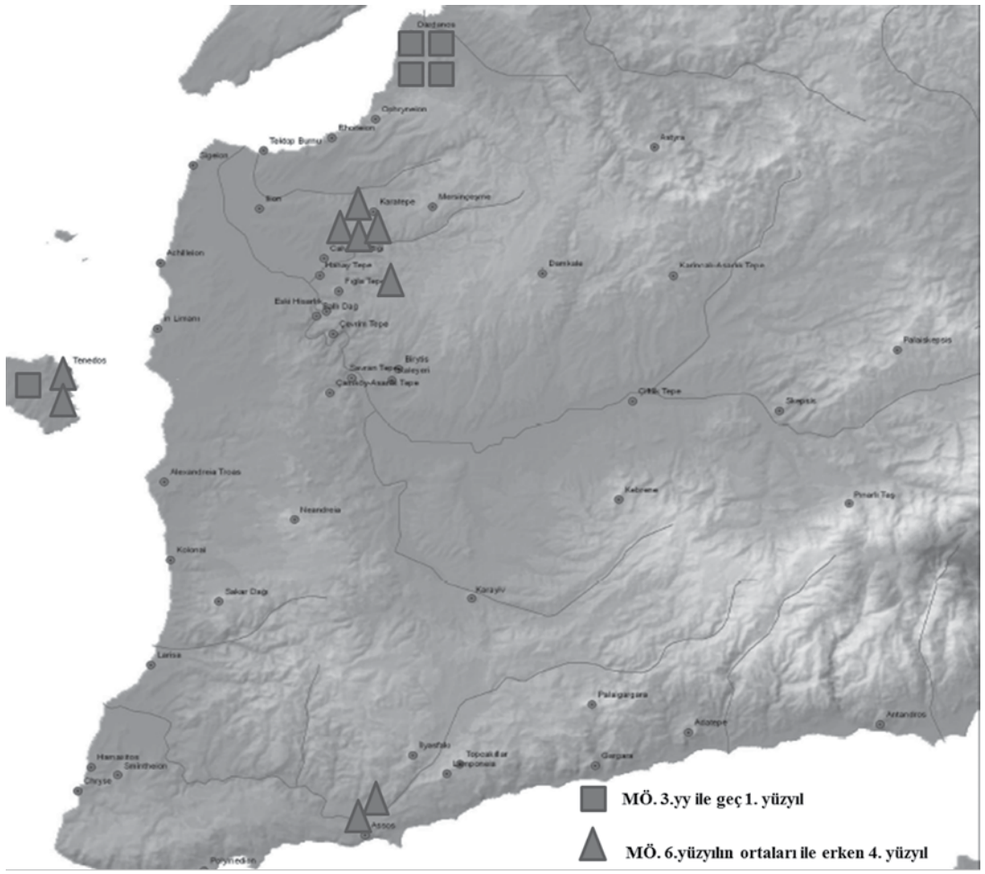
mavi, sarı dekorludur (Arslan – Dennert – Arslan 2009: 105-122). Mezar kontekstleri arasındaki kırmızı figürlü lekythos'dan dolayı MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir (Bischop 1990: 139-146).

Çanakkale Müzesi tarafından 1969 yılında Tenedos'ta[21] günümüzdeki adıyla Bozcaada'da Tekel Binası'nın bahçesinde kurtarma kazısı yapmıştır. Kazıda Tenedos Nekropolü'ne ait üç farklı mezarda iç kalıp teknikli cam kaplar ortaya çıkarılmıştır. Kazıyı yapanlar mezar kontekstlerinden dolayı mezarları MÖ 5. yüzyıla tarihlendirmektedir (Grose 1989: Grup I, 97, no:65-76). Tenedos Nekropolü'nden ilk eser lacivert zeminli, beyaz ve sarı renkte dekora sahiptir (Fig.1.7-Fig.2.7). Grose, dibin hemen üst kısmında kabı çevreleyen iki sıra cam ipliği dekor ve bunun üzerinde ağıza kadar devam eden bezemeli alabastronlar için MÖ Geç 6. yüzyıl ile MÖ 5. yüzyıl içlerine tarihlendirmiş ve üretim yerleri için Doğu Akdeniz olasılıkla da Rhodos olduğunu belirtmiştir (Grose 1989: Grup I, 97, no:65-76).

Tenedos Nekropolü'nden diğer bir kap ise amphoriskos formludur (Fig.1.8-Fig.2.8). Hayes, Ontario Müzesi'nde bulunan bu tip amphoriskoslar için MÖ 5. yüzyıl tipleri olarak ayırmış ve MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmiştir. Ayrıca bu tip için kırmızı renkli zeminin de yaygın olarak kullanıldığını belirtmektedir (Hayes 1975: 187, Plate 1, 10, No:10). Harden, Rhodos Kamiros'daki Fikellura Nekropolü'nde MÖ 450-425'e tarihlenen bu forma benzer amphoriskos olduğunu belirtmektedir (Harden 1981: Form 1-No.2, 59, Plate XII, No:198). Anolojilerinden yola çıkarak amphoriskos MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir (Clairmont 1977: Pl.1, No:2)

Akdeniz Grubu III. (MÖ 3. yüzyıl ile Geç 1. yüzyıl)

Bu grupta dört alabastron ve iki amphoriskos formu bulunmaktadır. İç kalıp teknikli cam kapların en geç üretilen tipleri olan alabastronlar bu dönemle birlikte iğ biçimli (fusiform) olarak üretilmeye başlanmışlardır (Barag 1985: 80-83). Dekor olarak ise balık pulu ya da kuş tüyü dekorları kullanılmıştır. Amphoriskoslar ise ince uzun boylu ve dibe doğru daralan gövdelidir. Dekorda ise balık pulunun yanı sıra zikzak dekorda kullanılmıştır.

İlk eser Çanakkale-Merkez, Elmacık Köyü'nde bulunmuş ve Müze tarafından satın alınmıştır (Fig.1.8-Fig.2.8). Yerleşim olasılıkla Dardanos Kenti hinterlandı içerisinde yer almaktadır. Grose, Çanakkale buluntusunun paralellerini Grup III olarak sınıflandırmış ve bu tiplerin Doğu Akdeniz olasılıkla da Suriye Filistin üretimi olabileceğini ve MÖ 2. yüzyıldan MÖ 1. yüzyılın ortalarına kadar üretiminin devam ettiğini belirtmiştir (Grose 1989: Grup III, 169, no:167). Hayes ise Ontario Müzesi'nde bulunan bu tip alabastronlar için Hellensitik Dönem A-Sınıfı olarak adlandırmış ve MÖ 2. yüzyıl ile Erken 1. yüzyıl arasına tarihlendirmiştir (Hayes 1975: 188, Plate 2, 13, No:27). Ayrıca 1881 yılında Fransızların yaptığı Myrina Nekropolü kazılarında Hellenistik döneme tarihlenen mezar alanında bu tip alabastron ele geçmiştir (Atik 1990: 24, no.5, Res.20). Çanakkale Müzesi'ndeki eser olasılıkla MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl arasında Suriye-Filistin Bölgesi'nde üretilmiş olmalıdır.

[21] Bir ada kenti olan Tenedos ilk defa adını Troia Savaşlarında Akhaların karargahı olarak duyurmuştur. Stratejik olarak oldukça önemli bir konumda olan Tenedos'da ilk kazılar söz konusu makalenin konusunu teşkil eden eserler 1959 ortaokul inşasının temel kazıları sırasında mezarlar bulunmuş ve Çanakkale ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nden gelen arkeologlarla (Ataçeri E. ile Argaven S.) ilk kazılar yapılmaya başlanmıştır. Müze envanterinde ele geçen cam eserlerin bulunduğu mezarlar no:2 (Fig.1.14-Fig.2.14), no:3 (Fig.1.8- Fig.2.8) ve no:6 (Fig.1.6- Fig.2.6) olarak adlandırmışlardır. 2 ve 6 nolu mezarlar kazıyı yapanlar tarafından "Grup D" olarak kısa kenarları yamuk şekilli, uzun kenarları ise dikdörtgen şeklinde mezar sınıfına dahil edilmiştir. Kazıyı gerçekleştirenler mezar mimarisini açıklamalarına rağmen mezar kontekstleri hakkında hiçbir bilgi vermemişlerdir, Ataçeri – Argavan 1961: 19- 20. 1969 yılında ise İ. Akşit tarafından kazılar gerçekleştirmiştir 1969 yılında ise 1959 yılında yapılan kazının 15 m. güneyinde Tekel Binası'nın bahçesinde kurtarma kazıları yapılmış ve birçok mezar açığa çıkarılmıştır. Kazılar sonucunda nekropol alanının güneye doğru ilerlediği anlaşılmıştır. Ancak Akşit tarafından yapılan kazılardaki raporlar yayınlanmamıştır.1990 yıllarının başında ise Turhan Özkan tarafından yürütülen kurtarma kazıları yapılmıştır, Özkan 1993: 10.

Diğer bir eser grubu, Çanakkale'nin 10 km. güneybatısında denize yakın bir konumda olan Antik Dardanos Kenti[22] sınırları içerisinde yer alan ve bu nedenden dolayı "Dardanos Tümülüsü" olarak adlandırılan tümülüste, 1959 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından yapılan kurtarma kazısında ortaya çıkarılmıştır. Kazı çalışmalarında tümülüsün Dardanos Şehri'nin nekropol alanında olduğu fark edilmiştir. Kazıyı yapanlar tarafından Dardanos Tümülüsü'nün MÖ 4. yüzyılın sonlarından MÖ 1. yüzyıla kadar işlevini sürdürdüğü ve mezar odasının nesiller boyunca kullanıldığı tespit edilmiştir (Duyuran 1960: 64-66).

Tümülüste üç alabastron ve bir amphoriskos ortaya çıkarılmıştır (Fig.1.10-13 Fig.2.10-13). Bu gruptaki ilk kap, Elmacık Köyü'nde ele geçen alabastrona göre form açısından benzer olmasına rağmen dekor açısından farklılık göstermektedir. Dardanos alabastronu balık pulu dekoru yerine kuş tüyü dekorlu olarak yapılmıştır (Fig.1.10-Fig.2.10). Bu tip formun Batı'daki örnekleri arasında İtalya Tharros mezar buluntusu gösterilebilir (Barag 1985: 80-83). Fossing, iğ biçimli forma sahip alabastronları genellikle MÖ 1. yüzyıla tarihlendirmiştir. Hayes, Ontario Müzesi'nde bulunan benzerleri için Hellensitik Dönem Class-A olarak ayırmış ve MÖ 2. yüzyıl ile Erken 1. yüzyıl arasına tarihlendirmiştir (Hayes 1975: 188, Plate 2, 14, No:30). McClellan, iğ biçimli gövdeye sahip, kuş tüyü dekorlu alabastron örneklerini Kıbrıs-Amathus mezarından MÖ 100-50 arasına tarihlendirilen kontekstlerden ele geçtiğini belirtmiştir (McClellan 1984: 271, 467, Plate.31, Tip. IV.A.iii.24)[23].

Diğer bir alabastron form olarak Fig.1.9-Fig.2.9'daki alabastrona benzer olmasına rağmen daha geniş aralıklı balık pulu dekora sahiptir (Fig.1.11-Fig.2.11). Grose, Çanakkale buluntusunun paralellerini Grup III olarak adlandırmış ve bu tiplerin Doğu Akdeniz olasılıkla da Suriye Filistin üretimi olduğunu ve MÖ 2. yüzyıldan MÖ 1. yüzyılın ortalarına kadar üretiminin devam ettiğini belirtmiştir (Grose 1989: Grup III, 169, no:167). Ayrıca eserin form, dekor ve renk olarak bir benzeri İzmir Arkeoloji Müzelerinde sergilemektedir (Atik 2004: 84, Res.I-67). Çanakkale Müzesi'ndeki eser olasılıkla MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl arasında Suriye-Filistin Bölgesi üretimi olmalıdır.

Dardanos Tümülüsü'nde alabastron formunun dışında iki adet amphoriskos bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Grose'un Grup III E olarak adlandırdığı amphoriskos tipine çok benzerdir (Grose 1989: Grup III, 170, no:172) (Fig.1.12-Fig.2.12). Eserin en belirgin özelliği şeffaf açık yeşildeki kulpları ile aynı renkteki dibe sahip olmasıdır. Hayes, bu tip kapları MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmiştir (Hayes 1975: 189, Plate 3, 14, No:35). Grose ise Suriye-Filistin üretimi olabileceğini ve MÖ 2. yüzyıldan MÖ 1. yüzyılın ortalarına kadar üretiminin devam ettiğini belirtmiştir (Grose 1989: Grup III, 170, no:172).

Diğer bir amphoriskos ayrıca eklenmiş sarı renkli camdan kısa ayaklı, düğme dipli ve dikey kulplu Hellenistik Dönem formudur(Fig.1.13-Fig.2.13). Dardanos buluntusu amphoriskos'un bir önceki amphoriskostan farkı gövdenin üst kısmından başlayarak sarı renkte cam ipliğini ağız kenarına kadar helezonik olarak dekore edilmesidir. Bu biçimde dekore edilmiş olan başka bir eser Kıbrıs–Amathus kısa çizgi yerleşimindeki bir mezar kazısında ortaya çıkarılmıştır (Harden 1981: Form 3-No.18, 133, Plate XX, No:357). Anadolu örnekleri arasında Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki bir benzeri dekor ve form olarak Dardanos Tümülüsü'ndeki amphoriskosa çok benzer olmasına rağmen boyutları daha farklıdır (Atik 2004: 103, B4-5).

Tenedos Nekropolü'nden ele geçen ve geç dönem örnekleri arasında yer alan düşük omuzlu alabastron (Fig.1.14-Fig.2.14). Grose'un, MÖ 2. yüzyıl sınıflandırmasında yer alan örneklerle benzerdir. Ancak Grose, bunların en geç örneğinin ise Samothrace'de Augustus Dönemi'nde görüldüğünü de belirtmektedir (Grose 1989: 123). Nenna, Delos kazılarında MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı ile Geç 1. yüzyıl tabakalarında bu dekora sahip alabastronların varlığından bahsetmektedir (Nenna 1999: 27, Planche 60, A-36) Hayes, Ontario Müzesine Mısır'dan getirilen bu tipte alabastronu MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl arasına tarihlendirmektedir (Hayes 1975: 188, Plate 2,13,14, No:29). Eser, analojileri yardımıyla MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl arasına tarihlendirilebilir.

[22] Dardanos Kenti, Çanakkale Boğazı'ndan yaklaşık olarak 400 m. geride, denizden yüksekliği ise 50 m. civarlarındadır. Aynı zamanda çok verimli topraklara sahip olan Dardanos Ovası Çanakkale'nin en önemli ovalarından biridir, Polat 2010: 18. Kent Dardanos ismini Homeros'un İlyada'sında da konu olan kurucusu Samothrake'lı Dardanos'dan almaktadır, Homeros, XX, 215-219. Calvert'in 1859 yılında yaptığı yayınında Dardanos yakınlarında tesadüfen pithos mezar bulunduğunu belirtir, Calvert 1859: 3. Thiersch'le birlikte yaptıkları makalede ise Dardanos kentinin lokalizasyonu için haritada işaretledikleri alan günümüzde de geçerliliğini korumaktadır, Calvert – Thiersch 1902: 13-14, No. 42-45. Schliemann ise Dardanos'un önceleri İda eteklerinde daha sonra ise Kurşunlu Tepe üzerinde olduğunu belirtmektedir, Schliemann 1881: 54-57. Leaf'in yaptığı araştırmada Dardanos'u ziyaret ettiğini ve yüzeyinde oldukça fazla amorf seramiklerin ve düzgün taş blokların olduğunu belirtmiştir, Leaf 1923: 151. Dardanos'ta günümüze kadar üç kurtarma kazısı yapılmıştır (Duyuran 1960, 64; Özkan 1990: 114; Körpe 2004, 22). Makalenin konusunu içeren malzemeler ise 1959 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi müdürü Duyuran R. tarafından Maltepe'nin 1 km. güneyinde yaptığı kurtarma kazısında açığa çıkarılmıştır. Tümülüsün mezar odasında ve dromosun duvarlarına yazılmış yazıtlar bulunmuştur. Bunlar MÖ 6 yüzyıla ait Aiol lehçesi ile yazılmış yazıtlar ile MÖ 4. yüzyıla ait İonia lehçelerinde yazılmış yazıtlardır. Mezarın kazısını yapanlar buluntular ışığında mezarın MÖ Geç 6. yüzyıldan MS 1. ya da 2. yüzyıla kadar nesiller boyunca kullanıldığını belirtmektedirler. Kline'de yaklaşık olarak 42 adet iskelet üst üste konulmuş olarak bulunmuştur. Bundan dolayı ele geçen cam kapların hangi ölüye ait olduğunu söylemek imkansızdır. Yaklaşık olarak 470 adet mezar hediyesi bulunmuş bunlar arasında pişmiş toprak figürünler, kandiller, yünlü elbise parçaları, deri ayakkabı parçaları, sepetler, metal kaplar, yüzükler ele geçmiştir. Bu eserlerin çoğu Hellenistik Dönem'e ait buluntulardır, Sevinç – Treister 2003: 215-260. Kurtarma kazısının dışında bölgede Cook 1959 ve 1966 olmak üzere iki araştırma yapmış ve ulaştığı sonuçları 1973 yılında yayınlamıştır. Cook 1973: 57-60.

[23] Şu anda Girit Herakleion Müzesi'nde sergilenmektedir.

Katalog

Fig.1.1-Fig.2.1 Çanakkale Müz: 2743, Y. 14.3 cm, A.Ç.3.6 cm, D.Ç.2.2 cm. Alabastron, Siyah zemin, sarı cam ipliği, dudak kısmında eksik mevcuttur. Disk şeklinde ağızlı, dar boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu yuvarlak diplidir. Dibin merkezinden başlayarak sarı renkte cam ipliğiyle ağız kenarına kadar helezonik olarak yayılan dekora sahiptir. Silindirik ağız kenarı ise sarı renktedir. Calvert Koleksiyonu, Kokkylion Nekropolü?
Tarih: MÖ5. yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerleri: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3-58, Plate XIX, form benzeri No:131, dekor benzeri 139.

Fig.1.2-Fig.2.2 Çanakkale Müz: 2744, Y. 10.7 cm, A.Ç.3.4 D.Ç.0.8 cm. Alabastron, Krem rengi zemin, koyu kahverengi cam ipliği dekorlu, dudak kısmında eksik mevcuttur. Disk şeklinde ağızlı, dar boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu yuvarlak diplidir. Dibin merkezinden başlayarak koyu kahve renkte ağız kenarına kadar helezonik olarak yayılan dekora sahiptir. Silindirik ağız kenarı ise koyu kahve renktedir. Calvert Koleksiyonu, Kokkylion Nekropolü?
Tarih: MÖ 5.yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerleri: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 59, Plate XIX, No:139.

Fig.1.3-Fig.2.3 Çanakkale Müz: 2745, Y. 10. cm, A.Ç.2.6 cm, D.Ç.1.8 cm. Alabastron, Koyu kahverengi zemin, sarı cam ipliği dekorlu, dudak kısmında eksik mevcuttur. Disk şeklinde ağızlı, dar boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu, yuvarlak diplidir. Dibin merkezinden başlayarak gövde başlangıcına kadar helezonik olarak yayılan sarı renk cam ipliyle yapılmış dekor ve bunun üzerinde ağız kenarına kadar devam eden zikzak dekora sahiptir. Silindirik ağız kenarı ise açık sarı renktedir. Calvert Koleksiyonu, Kokkylion Nekropolü?
Tarih: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerleri: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 59, Plate XIX, No:132; Dedeoğlu 1993: 39 (İzmir Arkeolojide yüksekliği aynı): Hayes 1975: 187, Plate 1,9-10, No:7; Triantafyllidis 2013: 228, Fig.3; McClellan 1984: 443, II.A.xiii.9.

Fig.1.4-Fig.2.4 Çanakkale Müz: 2746, Y. 9 cm, A.Ç.3.3 cm, D.Ç.1.1 cm. Alabastron, Krem rengi

zemin, beyaz cam ipliği dekorlu, disk şeklinde ağızlı, kısa boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu, yuvarlak diplidir. Dibin üst tarafından başlayan iki sıra kahverengi yatay dekor ve bunun üzerinde kulpların başlangıç noktasına kadar devam eden zikzak dekor bulunmaktadır. Bu dekor yatay bir şekilde ağzın altına kadar devam etmektedir. Silindirik ağız kenarı ise kahverengi renktedir. Calvert Koleksiyonu, Kokkylion Nekropolü?
Tarih: MÖ 6.yüzyılın ortaları ile Erken 4. Yüzyıl, MÖ 500-450.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 58,59, Plate XIII, No:85; Grose 1989: Grup I, 96, no:68; McClellan 1984: 176,387, Tip II.A.iv.19.

Fig.1.5-Fig.2.5 Çanakkale Müz: 5644, Y.13.6 cm, A.Ç. 3.6 cm, D.Ç.0.6 cm. Alabastron, Lacivert zemin, sarı, beyaz cam ipliği dekorlu, dudak kısmında eksik mevcuttur. Disk şeklinde ağızlı, dar boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu, yuvarlak diplidir. Dibin merkezinden başlayarak kulp başlangıcına kadar yayılan sarı ve beyaz renkli zikzak dekora sahiptir. Kulp başlangıcından boyun altına kadar yatay dekor devam etmektedir. Silindirik ağız kenarı ise sarı renktedir. Assos Nekropolü.
Tarih: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerler: : Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 59, Plate XIX, No:132; Özet 1998: 39, No:7; Hayes 1975: 187, Plate 1, 10, No:7.

Fig.1.6-Fig.2.6 Çanakkale Müz: 5645, Y.9.7 cm, A.Ç. 2.9 cm. D.Ç.1.1 cm. Alabastron, Kahverengi zemin, mavi ve beyaz cam ipliği dekorlu, dip kısmında iki parça eksiktir. Disk şeklinde ağızlı, kısa boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu, yuvarlak diplidir. Kahverengi zeminli kaidenin merkezinden başlayarak kulpların orta hizasına kadar helezonik olarak yayılan sarı ve mavi renkli zikzak dekora sahiptir. Bu hizadan boyun altına kadar sarı ve beyaz renkli kabı çevreleyen bezeme düz olarak devam etmektedir. Silindirik ağız kenarın ise mavi renktedir. Assos Nekropolü.
Tarih: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 59, Plate XIX, No:125; Grose 1989: Grup I, 97, no:85; Atik 2004: 99, A4.

Fig.1.7-Fig.2.7 Çanakkale Müz: 1.37.67 Y.9.4 cm, A.Ç. 2.9 cm, D.Ç.1.2 cm Alabastron, tümdür. Üzerinde yer yer irrizasyon görülmektedir. Disk şeklinde ağızlı, kısa boyunlu, silindirik gövde, dikey halka şeklinde kuyruklu kulplu, yuvarlak diplidir. Dibin üst tarafından başlayan iki sıra sarı yatay dekor ve bunun üzerinde kulpların başlangıç noktasına kadar devam eden beyaz renkli zikzak dekor bu dekorun üstünde sarı renkte ağız altına kadar devam eden yatay dekor bulunmaktadır. Silindirik ağız kenarı ise sarı renktedir. Tenedos Nekropolü.
Tarih: MÖ Geç 6. yüzyıl ile MÖ 5. yüzyıl.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 3, 59, Plate XIII, No:104; Dedeoğlu 1993: 40; Goldstein 1979: Plate 16, no:264; II.A.iv.14.

Fig.1.8-Fig.2.8 Çanakkale Müz: 1.16.17, Y.7.6 cm, A.Ç.2.8 cm, D.Ç.1.1 cm. Amphoriskos, Lacivert zeminli, beyaz ve sarı cam ipliği dekorlu, tümdür. Üzerinde yer yer irrizasyon

görülmektedir. Disk şeklinde ağız, kısa silindirik boyun, yuvarlak hatlı omuz, omuzdan başlayarak boyunun ortasında sonlanan dikey kulplu, oval gövdeli ve düğme diplidir. Dibin üst tarafından başlayan iki sıra sarı yatay dekor ve bunun üzerinde beyaz ve sarı renkli zikzak dekor bulunmaktadır. Bu dekorun üstünde sarı renkte kulpların başlangıcına kadar devam eden yatay bantlar yer almaktadır. Silindirik ağız kenarı ise sarı renktedir. Tenedos Nekropolü.
Tarih: MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısı.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 1, Form 2, 59, Plate XII, No:201; Dedeoğlu 1993: 40 (İzmir Arkeolojide yüksekliği aynı); Barag 1985: 81, No.84-85; Clairmont 1977: Pl.1, No:2; Hayes 1975: 187, Plate 1, 10, No:10; Atik 2004: 78,102, B3, Res.I-48.

Fig.1.9-Fig.2.9 Çanakkale Müz: 4249, Y.13.9 cm. A.Ç.2.6 cm, D.Ç.0.5 cm. Alabastron, Koyu yeşil zemin, beyaz cam ipliği dekorlu, tümdür. Üzerinde yer yer irrizasyon görülmektedir. Hafif dışa dönük disk şeklinde ağız kenarı, gövde boyundan başlayarak karına kadar genişlemekte daha sonra yuvarlatılmış dibe doğru daralmaktadır. Simetrik olmayan kulak şeklinde kulpludur. Dibin merkezinden başlayarak karına kadar helezonik olarak beyaz cam ipliğinden yapılmış dekor ve bunun üstünde kulpların başlangıç noktasına kadar on üç şerit halinde balık pulu dekor bulunmakta, ağız kenarına kadar ise helezonik olarak dekor devam etmektedir. Elmacık Köyü.
Tarih: MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 3-7B, 123, Plate XIX, No:343; Nenna 1999: Planche 1, A-25; Grose 1989: Grup III, 169, no:167; Hayes 1975: 188, Plate 2, 13, No:27.

Fig.1.10-Fig.2.10 Çanakkale Müz: 2141-1, Y. 12 cm A.Ç.3.2 cm, D.Ç.0.8 cm. Alabastron, Lacivert zeminli, beyaz ve sarı cam ipliği dekorlu, tümdür. Disk şeklinde ağız kenarı, gövde boyundan başlayarak karına kadar genişlemekte daha sonra yuvarlatılmış dibe doğru daralmaktadır. Simetrik olmayan kulak şeklinde kulpludur. Dibin merkezinden başlayarak beyaz ve sarı cam ipliğinden yapılmış dekor karına kadar helezonik olarak devam etmekte bunun üstünde kulpların başlangıç noktasına kadar kuş tüyü dekor bulunmakta, ağız kenarına kadar ise helezonik olarak dekor devam etmektedir. Dardanos Tümülüsü.
Tarih: MÖ 2. yüzyıl ile Geç 1. yüzyıl.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 3, 7B, 123, Plate XIX, No:338; Nenna 1999: Planche 1, A-24; Barag 1985: 82,83 No.91; Fossing 1940: 111-114, Fig.84-85; Harden 1962: 154, pl. 56c: Hayes 1975: 188, Plate 2, 14, No:30; McClellan 1984: 271, 467, Plate.31, Tip. IV.A.iii.24.

Fig.1.11-Fig.2.11 Çanakkale Müz: 2141-3, Y.14 cm A.Ç.3.2 cm, D.Ç.0.7 cm. Alabastron, Koyu lacivert zemin, beyaz cam ipliği dekorlu, hafif dışa dönük disk şeklinde ağız kenarı, gövde boyundan başlayarak karına kadar genişlemekte daha sonra yuvarlatılmış dibe doğru daralmaktadır. Simetrik olmayan kulak şeklinde kulpludur. Dibin merkezinden başlayarak karına kadar helezonik olarak beyaz cam ipliğinden yapılmış dekor ve bunun üstünde kulpların başlangıç noktasına kadar on bir şerit halinde balık pulu dekor bulunmakta, ağız kenarına kadar ise helezonik olarak dekor devam etmektedir. Dardanos Tümülüsü.

Tarih: MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 3, 7B, 123, Plate XIX, No:343; Nenna 1999: Planche 1, A-25; Atik 2004: 84, Res.I-67.

Fig.1.12-Fig.2.12 Çanakkale Müz: 2141-2, Y.14 cm A.Ç.2.4 cm, D.Ç.0.6 cm. Amphoriskos, Siyah zemin, kırmızı, beyaz cam ipliği dekorlu, ağız, kulp ve gövde kısımlarında eksikler mevcuttur. Dar disk şeklinde ağız, uzun silindirik boyun, omuzdan dibe doğru daralan, oval gövdeli, ayrıca eklenmiş ince ve kısa ayaklı düğme dip ve ayrıca eklenmiş omuzdan yukarı doru çekilen kulp ağzın aşağısında birleşmektedir. Ayrıca eklenmiş dibin hemen yukarısından başlayıp gövdenin ortasına kadar devam eden siyah ve kırmızı cam iplikli yatay dekor ve bunun üzerinde omuza kadar gelen şerit arasında (balık pulu) fisto dekor bulunmakta, bunun üzerinde ise ağız kenarında yine aynı renkli yatay dekor mevcuttur. Dardanos Tümülüsü.
Tarih: MÖ 2. yüzyıldan MÖ 1. yüzyılın ortaları.
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 3, 7B, 122, Plate XX, No:361; Smith 1957: 29, no:24; Grose 1989: Grup III, 170, no:172; Hayes 1975: 189, Plate 3,10, No:35; McClellan 1984: 283, 468, Plate32, Tip. IV.B.vi.38; McClellan 1984: 393, Tip. IV.B.vi.38.

Fig.1.13-Fig.2.13 Çanakkale Müz: 2141-4, Y. 12.5 cm A.Ç.2.8 cm, D.Ç.0.9 cm. Amphoriskos, Siyah zemin, sarı ve beyaz cam ipliği dekoru, tümdür. Üzerinde yer yer irrizasyon görülmektedir, Hafif dışa dönük, disk şeklinde ağız, uzun silindirik boyun, omuzdan dibe doğru daralan oval gövdeli, ayrıca eklenmiş ince ve kısa ayaklı düğme dip ve ayrıca eklenmiş omuzdan yukarı doru çekilen kulp ağzın aşağısında birleşmektedir. Dibin hemen yukarısından başlayan üç sıra beyaz cam ipliği ile yapılmış helezonik dekor ve bunun üzerinde beyaz ve sarı cam ipliği ile yapılmış kulp başlangıcına kadar devam eden balık pulu dekor bunun üzerinde ise ağız kenarına kadar sarı cam renkte cam ipliği ile yapılmış yatay dekor bulunmaktadır. Dardanos Tümülüsü.
Tarih: MÖ 3.yy ile Geç 1. yüzyıl.
Benzerler: Harden 1981: Form 3 - No.18, s.123, Plate XX, No:361; Goldstein 1979: Plate 17, no:68; Atik 2004: 103, B4-5.

Fig.1.14-Fig.2.14 Çanakkale Müz: 1.17.67, Y.13.3 cm, A.Ç.3.2 cm, D.Ç.1.2 cm. Alabastron, Lacivert zeminli, beyaz ve sarı cam ipliği dekorlu, tümdür. Üzerinde yer yer irrizasyon görülmektedir. Hafif dışa dönük disk şeklinde ağız kenarı, uzun boyun, düşük omuz, silindirik gövde ve yuvarlatılmış diplidir. Simetrik olmayan kulak şeklinde kulpludur. Dipten başlayarak omuza kadar kabın her yönünde sarı ve beyaz cam iplikli altı dikey panel ve panellerin içerisinde kuş tüyü dekoru bulunmaktadır. Ağız kenarına kadar sarı cam iplikli dekor helezonik olarak devam etmektedir. Tenedos Nekropolü.
Tarih: MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl
Benzerler: Harden 1981: Akd. Grup 3, No.17, 123, Plate XIX, No:330; Nenna 1999: Planche 60, A-36; Grose 1989: Grup III, 107, no:164: Hayes 1975: 188, Plate 2, 13,14, No:29.

Değerlendirme ve Sonuç

Kazılarda karşılaşılan tüm renkli parfüm kapları yanlış bir ifadeyle "Fenike Tipi Cam Kaplar" olarak tanımlanmaktadır. Renkli cam kaplar olarak ifade edilen "iç kalıp teknikli" kapların üretim yerlerinden birinin Fenike Bölgesi olduğu kabul edilse de bu bölgenin dışında üretim yerlerinin olduğu da bilinmektedir (Rhodos, Kıbrıs, Güney İtalya ve İskenderiye gibi). Form tipolojisi açısından resmin geneline baktığımızda Doğu Akdeniz Bölgesi'nde birden fazla üretim merkezinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak serbest üfleme tekniğinde olduğu gibi her bölgede bir atölyenin olması beklenemez. Çünkü bu dönemler açısından gerek tekniksel beceri gerek kimyasal içerikler çok gelişmemiştir. Bundan dolayıdır ki cam hala ender bulunan bir maddedir ve sadece önemli ve zengin kişilerin mezarlarında ele geçmektedir. Üretim bazında düşünüldüğünde ise büyük ölçülerde üretim yapan ve bunu pazarlayan Fenike ve Rhodos başta olmak üzere diğer birkaç atölyenin dışında daha ucuza ve kaliteli işçilikle üretim yapmak özellikle Arkaik ve Klasik Dönemler için oldukça zor görünmektedir.

Bununla birlikte şu ana kadar Batı Anadolu kıyılarında iç kalıp teknikli camların üretimine ilişkin veri ele geçmese de kolonileşme döneminde yapılan ticaret ile hem sanatçıların hem de hammaddenin sık sık yer değiştirdiğini bilmemizden dolayı üretimin olabileceği dikkate alınması gereken bir konudur. Ancak Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan ya da müzelerde bulunan iç kalıp teknikli kaplar hakkında yeterince bilgimizin olmayışı bulunduğu bugüne kadar toplu bir değerlendirmesinin yapılmasını olanaksız kılmaktadır.

Çanakkale Müzesi'ndeki eserleri tipolojik olarak incelediğimizde ise Kokkylion Nekropolü'ndeki MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına tarihli eserlerin çoğunun Rhodos'tan ithal edildiğini görmekteyiz. Tenedos Nekropolü'nden ise bir amphoriskos da olasılıkla Rhodos üretimi olmalıdır. Bunun yanı sıra MÖ 3. ve 1. yüzyıl arasındaki eserlere baktığımızda Suriye Filistin Bölgesi'nin etkisini görmekteyiz. Özellikle Elmacık Köyü ve Dardanos Nekropolü'ndeki bir alabastron ve amphoriskos olasılıkla bu bölgeden ithal edilmiştir.

İthal edilen eserlerin dışında iç kalıp tekniğinden daha zahmetli ve masraflı olan kalıba döküm renksiz cam kaselerin üretiminin Anadolu'da olabileceği düşünüldüğünde iç kalıp teknikli kaplarında Anadolu'da üretilmiş olma olasılığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Arkaik Dönemler açısından böyle bir dayanak noktamız bulunmasa da özellikle Hellenistik Dönem'de Batı Anadolu kıyılarında üretimin olabileceğini göstermektedir. Myrina Nekropolü, Pitane-Çandarlı'da çok sayıda iç kalıp teknikli cam kapların ele geçmesi bu bölgelerde ya da yakınlarında atölyelerin olabileceğini desteklemektedir. Bunun yanı sıra şu anki bilgilerimiz doğrultusunda Troas Bölgesi için iç kalıp teknikli kapların üretimine dair epigrafik ve arkeolojik anlamda herhangi bir kanıtımız bulunmamaktadır. Ancak Schliemann ve Calvert'ın Troas Bölgesinde yaptığı kazılardan topladığı ve notlarında belirttiği çok sayıdaki iç kalıp teknikli kapların olması ve günümüzdeki kontekst kazılarda ele geçen buluntular bu bölgede üretimin olabileceğine dair bizlere veriler sunmaktadır (Fig.3). Bölgede ileriki zamanlarda yapılacak kazılarla üretime yönelik soruların aydınlatılması sağlanacaktır.

Kaynakça

Allen, S. H.

1995 "Finding the Walls of Troy: Frank Calvert, Excavator", AJA 99: 379- 407.

Arslan, N. – M. Dennert – B. B. Arslan

2009 "Assos 2007 Yılı Kazı Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı 30 Cilt 3: 105-122.

Arslan, N.

2007 "Assos Kazı Çalışmaları 2006", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler 24: 15-16.

2010 "Troas Bölgesindeki Taşın Hayat Verdiği Kent Assos: 1881-2009 Yılları Arasındaki Kazılara Genel Bakış", Colloquium Anatolicum IX: 113-139.

2011 "Assos 2010 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı 30 Cilt 3: 41-64.

Ataçeri, E. – S. Argavan

1961 "Bozcaada Ortaokul Sahasında Yapılan Kazı Hakkında Ön Rapor", TAD 11: 19-20.

Atik, Ş.

1990 "İç kalıp tekniği ile yapılmış Anadolu kaynaklı camlar" I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu, *İstanbul:* 16-29.

2004 MÖ. 1. Bin'de Anadolu'da Cam Üretimi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Ana Bilim Dalı-Tasarım Doktora Tezi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Barag, D.

1985 Catalogue of Western Asiatic Glass in the British Museum, Volume I, London.

Bischop, D.

1990 "Funde früher Sandkerngläser", Asia Minor Studien 10: Ü. Serdaroğlu – R. Stupperich (eds) Bonn: 139-146.

Blomme, A. – J. Elsen – D. Brems – A. Shortland – E. Dotsika

2016 "Tracing the Primary Production Location of Core-Formed Glass Vessels, Mediterranean Group I", Journal of Archaeological Science: Reports 5: 1-9.

Clarke, J. T. – H. Bacon – R. Koldewey
1902 Investigation at Assos - Darawings and Photographs of the Buildings and objects Discovered During the Excavations of 1881 - 1882 - 1883, London.

Calvert, F.
1859 "The Tumulus of Hanai Tepeh in the Troad", The Archeological Journal 16: 1-6.

Calvert, F. – H. Thiersch
1902 "Beitraege zur Topographie der Troas", AM 27: 239–252.

Childe, G.
2006 Kendini Yaratan İnsan (İnsanın Çağlar Boyu Evrimi), İstanbul.

Cook, J. M.
1973 The Troad. An Archaeological and Topographical Study, Oxford.

Çakmaklı, Ö. D.
2012 "Başlangıcından Roma Dönemine Kadar Anadolu Opak Cam Kaseleri ve Tınaz Kasesi", Kubaba 20: 79-89.

Clairmont, C.
1977 Benaki Museum Catalogue of Ancient and Islamic Glass, Athens.

Dedeoğlu, Ö. J.
1993 İzmir Arkeoloji Müzesi, İstanbul.

Duyuran, R.
1960 "Çanakkale'de Eski Dardanos Kenti Yakınında Bulunan Tümülüs Hakkında Ön Rapor", TAD 10: 9–12.

Erten, E.
1999 "Kilikia'da Cam", S. Durugönül - M. Durukan - G. Brands (eds), Olba II, I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Cam Sempozyumu Bildirileri, Mersin: 169-183.
2002 "Glass in Hittites", S. Durugönül - M. Durukan (eds), V. International Congress of Hittitology, Çorum: 319-329.

Gençler, Ç.
2009 Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Goldstein, M. S.
1979 Pre-Roman And Early Roman Glass In The Corning Museum of Glass, Corning, New York.

Grose, D. F.
1989 The Toledo Museum of Art Early Ancient Glass Core Formed, Rod-Formed, and Cast Vessels and Objects from the Late Bronze Age to the Early Roman Empire, 1600 BC to Ad 50, Toledo Museum of Art, New York.

Grossmann, R. A.
2002 Ancient Glass, A Guide to the Yale Collection, New Haven.

Fossing, P.
1940 Glass Vessels before Glass-Blowing, Copenhagen.

Harden, D.B.
1981 Catalogue of Greek and Roman Glass in the British Museum, Volume I. London.

Hayes, J. W.
1975 Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum, Toronto.

Homeros
1924 **İlias**/The Iliad, (Çev. A.T. Murray), London.

Körpe, R.
2004 "Son Arkeolojik Kazı Buluntuları Işığında Dardanos Antik Kenti", Kubaba 3, 25-27.

Lightfoot, C. S.
1989 Afyon Müzesi Cam Eserler Koleksiyonu - A Catalog of Glass Vessels in Afyon Museum BAR. International Series 530, Oxford.

Leaf, W.
1923 Strabo on the Troad, Cambridge.

McClellan, M. C.
1984 Core-Formed Glass from Dated Contexts (Classical, Mediterranean), University of Pennsylvania, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Philadelphia.

Moran, W.L.
1992 The Amarna Letters, Baltimore.

Moore, M.B. – M.Z.P. Philippides
1986 Attic Black-Figured Pottery. The Athenian Agora. Vol. 23, Princeton.

Nenna M. D.
1999 Exploration Archeologique De Delos - Les Verres, Fascicule XXXVII, Athens.

Oikonomou Ar. – P. Triantafyllidis – K. Beltsios – N. Zacharias – M. Karakassides
2008 "Raman structural study of ancient glass artefacts from the island of Rhodes", Journal of Non-Crystalline Solids 354 (2): 768-772.

Oppenheim, A. L.

1973 "Towards a History of Glass in the Ancient Near East", Journal of the American Oriental Society 93: 259-266.

Özet, A.

1987 "Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesindeki Cam Örnekleri ile Antik Çağda Cam Yapımı", Belleten 51: 587-609.

1998 Dipten Gelen Parıltı, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Cam Eserleri, Ankara,

Özkan, T.

1990 "Dardanos Höyüğü-Nekropolü Kurtarma Kazısı," I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Ankara.

1993 Tenedos Arkaik ve Klasik Nekropolü, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir.

Özyiyit, Ö.

1992 "Efes Müzesindeki Arkaik Dönem Sonu Buluntuları", Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi VI: 91-94.

Plinius

1991 Natural History, (Çev. Healy, J. F.), London.

Polat, B. A.

2010 Troas Bölgesi'ndeki Arkaik ve Klasik Dönem Yerleşmeleri: Kent Planlama ve Savunma Sistemleri Açısından Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul.

Rehren T.-Spencer, L.-Triantafyllidis, P.

2003 "The Primary Production of Glass at Hellenistic Rhodes", *Annales* du 14e Congrès de l'*Association Internationale pour* l'*Histoire* du *Verre*, Nottingham, 39-44.

Jackson-Tal, R.

2004 "The Late Hellenistic Glass Industry in Syro-Palestine: A Reappraisal", JGS 47: 11-32.

Sams, K. – İ. Temizsoy

2002 Gordion Museum, Ankara.

Schliemann, H.

1881 Ilios. Stadt und Land der Trojaner. Forschungen und Entdeckungen in der Troas und besonders auf der Baustelle von Troja, Leipzig.

Schlosser, I.

1977 Das Alte Glass, Braunschweig.

Serdaroğlu, Ü.

1983 "1981 Yılı Assos Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı 4,181-182.

1992a "Ausgrabungen in Assos 1990", Asia Minor Studien 5, Ü. Serdaroğlu – R. Stupperich (eds) Bonn: 1-32.

1992b "Assos 1990 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı 13, 43-51.

1993 "Ausgrabungen in Assos 1991", Asia Minor Studien 10, Ü. Serdaroğlu – R. Stupperich (eds) Bonn: 1-36.

Sevin, V.

2001 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası 1, Ankara.

Sevinç, N. – M. Treister

2003 "Metal Work from the Dardanos Tumulus", M. Korfmann (eds), Studia Troica 13: 215-260.

Shortland, A.J. – H. Schroeder,

2009 "Analysis of first millennium BC glass vessels and beads from the Pichvnari necropolis, Georgia", Archaeometry 51: 947-965.

Smith, R. W.

1957 Glass from The Ancient World: the Ray Winfield Smith Collection, Corning,

Stern, E. M.

1977 Ancient Glass at the Foundation Custodia, (Collection Fritz Lugt-Paris), Groningen.

1999 "Ancient Glass in Athenian Temple Treasures", JGS 41: 19-50.

Strabon

2005 Geographika. Antik Anadolu Coğrafyası (XII-XIII-XIV), (Çev. Adnan Pekman), İstanbul.

2013 "Hellenistic Core-Formed Glass Alabastra from Leros Island, Dodecanese, Greece", JGS 55: 227-229.

Taştemür, E.

2007 Klaros Cam Eserleri, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

2013 MÖ 7. Yüzyıldan 4. Yüzyıla Cam Kaseler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Triantafyllidis, P.

1998 Triantafyllidis, P., "New Evidence of the Glass Manufacture in Classical and Hellenistic Rhodes", Annales du 14e Congres de l' Association International pour l' Histoire du Verre, Venezia-Milano, 30-34.

Verhelst, B. – P. Cosyns – K. Nys

2015 (?) "The core-formed glass vessels from the late Archaic to the late Hellenistic period Capacity measurement to demonstrate standardized productions", Poster, 20e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre, Fribourg-Swiss, Forthcoming.